

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

Yhteenveto yrittäjyyden lukiodiplomin työpajatyöskenntelystä 19.1

Nina Penttinen
Opetushallitus

1. Mitä lukiodiplomilla osoitettava erityinen osaaminen ja harrastuneisuus olisi? (tavoitteet ja keskeiset sisällöt)

- Yrittäjyysdiplomien edellytyksenä tulee olla **aito, konkreettinen tekeminen** (esim. harjoitusyritys, projekti, tapahtuman järjestäminen, osuuskuntatoiminta), ei pelkkä teoreettinen tai aineidenvälinen soveltaminen.
- Käytännön toiminta tulee **reflektoida liiketoiminnallisen viitekehyksen kautta**, yhdistäen tekeminen osa-alueisiin kuten johtaminen, tiimityö, markkinointi, myynti, talous, viestintä ja ongelmanratkaisu.
- Yrittäjyys ymmärretään prosessina: tarpeen tai ongelman tunnistaminen, ratkaisun kehittäminen, lisäarvon (myös muun kuin taloudellisen) luominen ja riskin hahmottaminen käytännön toiminnassa.
- Diplomin tulisi mahdollistaa liiketoimintasuunnitelman ohella tai vaihtoehtona **yrittäjyyden yhteiskunnallisen roolin** ja vaikuttavuuden tarkastelu sekä tekemällä oppiminen.
- Vaatimustason tulee olla selkeä: **yrittäjyysosaamista ei voi osoittaa ilman omaa toteutettua toimintaa**, ja harrastuneisuus tai projektit hyväksytään vain, jos ne liittyvät aidosti yrittäjämäisiin taitoihin ja ovat dokumentoitavissa.

2. Millainen lukiodiplomin rakenne voisi käytännössä olla? Miten opiskelija osoittaisi osaamistaan?

- Käytännön tekeminen on diplomin **ehdoton edellytys**, eikä sitä saa sivuuttaa teoreettisilla tai kirjallisilla tuotoksilla.
- Diplomin suorittajalla tulee olla **omakohtainen yrittäjyyskokemus**, kuten NYT-yritys, 4H-toiminta, osuuskuntayrittäjyys, oma yritys tai vastaava.
- Käytännön kokemusta voivat täydentää myös **liiketalouteen kytkeytyvät TET-jaksot**, projektit tai työelämäyhteistyö yrittäjyyden näkökulmasta.
- Yrittäjyysosaaminen näytetään ensisijaisesti **konkreettisen toiminnan kautta**, ei vain liiketoimintasuunnitelmaa (LTS) laatimalla.
- Keskeinen näyttömuoto on **portfolio**, joka dokumentoi prosessin, tekemisen ja reflektion – toteutustapa voi olla kirjallinen, audiovisuaalinen tai muu soveltuva.
- Portfoliolla opiskelija osoittaa, miten pohjaopinnot ovat tukeneet hänen yrittäjyysosaamistaan ja ymmärrystään (esim. riski, tase, arvonaluonti).

- Diplomissa tulee olla **suullinen näyttö**, kuten esitys, pitchaus, innovaatioleirin vetäminen tai vuorovaikutusvideo (esim. itsen tai idean esittely).
- Opiskelijan tulee pystyä perustelemaan, **mitä hän on tehnyt, mitä oppinut ja miten toiminta liittyy liiketoiminnallisiin käsitteisiin ja ajatteluun.**
- Diplomin arvioinnissa painottuvat **toiminnan suunnittelu, toteutus, ongelmanratkaisu, yhteistyö ja kehittyminen**, ei akateeminen kirjoittaminen.
- Diplomin rakenne voi koostua: pohjaopinnoista + rajatusta diplomiprojektista + portfolioista + esseestä, joista vain osa on kirjallista.
- Diplomiprojekti voi olla esimerkiksi markkinointisuunnitelma, tapahtuman toteutus, projektisuunnitelma, analyysi omasta yritystoiminnasta tai muu rajattu käytännön hanke.
- Esseen tarkoitus on peilata omaa tekemistä vuosittain vaihtuvan teeman kautta – ei testata akateemista kirjoitustaitoa sinänsä.
- Diplomin tulee mahdollistaa onnistuminen myös **tekijätyypeille**, joilla akateemiset valmiudet ovat heikommat mutta käytännön osaaminen vahvaa.
- Yrittäjyyden yhteiskunnalliset, sosiaaliset ja ympäristövaikutukset voivat olla keskeinen arvioinnin kohde, kun ne kytkeytyvät omaan tekemiseen.
- Periaate on selkeä: **ilman todellisia tekoja ei voi saada diplomia, mutta tekeminen voidaan osoittaa monin eri tavoin.**

3. Miten lukiodiplomissa osoitettavia tietoja, taitoja ja valmiuksia hankitaan lukio-opinnoissa? (edeltävät opinnot)

- Yrittäjyysdiplomin pohjaopinnoissa tulee painottaa monipuolista ja tarkoituksellista kokonaisuutta: yhteiskuntaopin keskeiset sisällöt (YH2, YH4), talousmatematiikka, sopimusoikeuden ja talouden peruslogiikat sekä kieli- ja viestintäosaaminen.
- Pelkkä yleisaineiden soveltaminen ei riitä: pohjaan on sisällyttävä erillisiä yrittäjyys- ja liiketoimintaopintoja (esim. NYT-kurssit), joissa käsitellään yrittäjyyden ilmiöitä, käsitteitä ja dynamiikkaa.
- Tarvitaan valtakunnallisesti rajattu OPS tai yhteinen starttipaketti lukioille sekä mahdollisesti etäkurssitarjontaa, jotta tavallisia lukioita tuetaan ja osaamisen tasalaatuisuus varmistetaan.
- Opintorakennetta tulisi kehittää aineidenvälisesti: uusi yhteiskuntaopin opintojakso yritystoiminnasta (YH5), psykologian näkökulma markkinointiin ja myyntiin sekä luonnontieteiden kestävyysosaaminen (esim. BI2–3).
- Pitkän aikavälin tavoitteena on valtakunnallinen tukiverkosto (esim. NYT ja sopimuslukiot), joka mahdollistaa harjoitusyritystoiminnan sisällyttämisen lukio-opintoihin ja tasavertaisen tuen lukioden erityistehtävistä riippumatta.

4. Miten osaamisen karttumista vahvistettaisiin paikallisissa opetussuunnitelmissa ja niiden toimeenpanossa?

- Yrittäjyysdiplomin toteutuksessa tulee hyödyntää **yhteistyötä kummiyritysten, yrittäjäjärjestöjen ja kolmannen sektorin toimijoiden** kanssa.
- Paikalliset vahvuudet tulee kytkeä osaksi lukioarkea ja diplomin tekemistä (esim. Kotkassa satamalogistiikka, akkumateriaalit ja datakeskukset).
- **YRI-TET ja muut yrittäjyyteen kytkeytyvät työelämäjaksot** ovat luontevia ja vaikuttavia osia diplomin käytännön näyttöä.
- Yrittäjyystaidot voivat näkyä **kaikissa oppiaineissa** laaja-alaisena osaamisena, ei vain erillisissä yrittäjyyskursseissa.
- Paikallisissa opetussuunnitelmissa tulisi olla **vähintään yksi suoraan yrittäjyyteen kytkeytyvä opintojakso**.
- Koulun toimintakulttuuri (esim. opiskelijakunnan hallitus, tapahtumien järjestäminen kuten penkkarit) tarjoaa aidon ympäristön yrittäjyystaitojen harjoitteluun.
- Diplomin lopputuotoksena voi olla myös **yriykseltä saatu toimeksianto**, joka yhdistää työelämän ja lukio-opinnot.
- Tiivis vuorovaikutus paikallisten yritysten, rotareiden ja NYTin aluetoimijoiden kanssa vahvistaa diplomin vaikuttavuutta ja realismia.
- Yhteistyöverkostot mahdollistavat myös **rahoituksen ja osallistumisen kansainvälisiin projekteihin ja tapahtumiin**.
- NYTin "Vuosi yrittäjänä" -ohjelman kansainväliset tapahtumat (esim. Viro, Latvia, Ruotsi) tukevat kansainvälisyys- ja myyntiosaamisen kehittymistä.
- Yrittäjyyspainotteiset lukiot voivat toimia **alueellisina tukijoina ja vertaistukipisteinä** muille lukioille.
- Yhteistyörakenteet tekevät yrittäjyysdiplomista **aidosti työelämälähtöisen, yhdenvertaisesti saavutettavan ja paikallisesti merkityksellisen**.

5. Miten varmistaa lukiodiplomin riittävät järjestämisen edellytykset, suorittamismahdollisuudet ja myönteiset kehitysnäkymät?

- **Arvioinnin yhdenvertaisuus** edellyttää valtakunnallisia arviointikriteerejä kaikille arvosanoille sekä yhteistä tulkintaa yrittäjyysdiplomin osaamistavoitteista.
- **Ulkopuolisten arvioijien hankinta ei voi olla yksittäisen opettajan vastuulla**; tarvitaan keskitetty malli, kuten valtakunnallinen arvioijareservi tai alueelliset arviointipoolit.
- Pienille lukioille ja lukioille ilman yrittäjyyslinjaa on tarjottava **yhteisiä, kaikkien hyödynnettävissä olevia tukimateriaaleja ja verkko-opintojaksoja**, jotka antavat riittävän pohjan diplomille.
- Yrittäjyysdiplomin uskottavuuden kannalta arvioinnin tulee olla **riittävän objektiivista**, jotta diplomilla voi olla merkitystä myös jatko-opintoihin hakeuduttaessa.
- Opettajia ja opiskelijoita tulee **rohkaista konkreettisilla esimerkeillä, aloitusmalleilla ja asiantuntijatuella**, jotta kynnyksen uuden diplomin toteuttamiseen madaltuu.
- Diplomin painopisteen tulee säilyä **käytännön tekemisessä ja sen reflektoinnissa**, jotta myös ei-akateemisesti vahvat, tekemällä oppivat ja syrjäytymisriskissä olevat nuoret voivat onnistua ja saada merkityksellisiä osaamisen näyttöjä.

6. Mitä hyötyä lukiodiplomin suorittamisesta olisi? Miten lukiodiplomia voisi hyödyntää jatko- opinnoissa?

- Opiskelijalla tulee olla **selkeä näkyvyys hyväksilukuihin ja jatkopolkuihin**: mihin opintoihin tai kokonaisuuksiin yrittäjyysdiplomi voi kytkeytyä.
- On tärkeää selvittää, **voiko yrittäjyysdiplomi tuottaa pisteitä tai opintopisteitä korkea-asteen haussa**, tai tunnustamista AMK- ja yliopisto-opinnoissa.
- Diplomin rakenteeseen voidaan sisällyttää **valinnaista verkostoitumista**, kuten osallistuminen kansallisiin tapahtumiin tai yritys-ekosysteemeihin osana opintopisteitä.
- Yrittäjyysdiplomi tukee **jatko-opintoihin hakeutumista, kesätyö- ja harjoittelupaikkojen saamista sekä ammatillisten verkostojen rakentumista**.
- Diplomi vahvistaa yrittäjyyttä **tunnustettuna ja varteenotettavana uravalintana**, ei vain lisäharrasteena opiskelujen ohessa.
- On tarpeen tarkastella yrittäjyysdiplomin **suhdetta ammatillisen koulutuksen osatutkintoihin** ja käydä valtakunnallista vuoropuhelua AMK- ja tiedekorkeakoulujen kanssa siitä, millaista yrittäjyys- ja työelämäosaamista ne arvostavat.

Muita kommentteja

- **Arviointikriteerit ovat kriittiset:** on määriteltävä selkeästi mitä arvioidaan ja miten, ja miten juuri **yrittäjämäiset taidot** (tekeminen, kokeilu, tiimityö, ongelmanratkaisu) näkyvät arvioinnissa.
- **Arvioinnin yhdenmukaisuus** edellyttää yhteistä kriteeristöä sekä linjausta toisen arvioitsijan perehdytyksestä, esteellisyyksistä ja korvauksista.
- Arvioinnin tulee olla **ainakin alkuvaiheessa pedagogien vastuulla**, jotta kriteeristö vastaa lukiolaisten todellista osaamista ja oppimisprosessia; ulkopuolisten arvioijien roolia on syytä harkita kriittisesti.
- Yrittäjyysdiplomin tulee tarjota **onnistumisen mahdollisuus muustakin kuin akateemisesta osaamisesta**, sillä monet menestyvät yrittäjät eivät ole koulumaailmassa vahvimpia.
- Diplomin painopisteen tulee olla **tekemisessä ja sen analyysissä**, ei kauppatieteellisessä lukemisessa tai raskaassa teoriassa; kevyet työkalut (esim. canvas-mallit) tukevat tätä hyvin.
- Suomessa on jo toimivia malleja (esim. *Vuosi yrittäjänä*), joita tulee hyödyntää kehittämistyössä ja piloteissa, jotta diplomi innostaa nuoria eikä jää suorittamatta.

Huomioita yhteenvedosta

- Monet ehdotukset mahdollista toteuttaa edeltävissä opinnoissa, ei varsinaisessa lukiodiplomiopintojaksossa.
- Yrittäjyyden lukiodiplomin tulee mahtua lukiodiplomikehikkoon, kehittämisen lähtökohdat on rajattuja
- Jokin valmis käytäntö / opintojakso ei voi olla lukiodiplomiopintojakson suoritus sellaisenaan, voi olla edeltävä opintojakso
- Kehittämistyöryhmä ei anna ohjeita edeltävistä opinnoista, mutta voi tuottaa tukimateriaalia paikalliseen ops-työhön
- Miten huomioidaan se, että lukiodiplomista ei tule liian vaikeaa?

Ydinkysymyksiä

- Miten lukiodiplomilla osoitettava erityinen osaaminen ja harrastuneisuus määritellään?
 - Lukiodiplomit täydentävät lukion päättötodistuksen ja ylioppilastutkinnon osoittamaa osaamista?
- Millainen uuden lukiodiplomin rakenne voisi käytännössä olla?
 - Millä tavoin erityistä osaamista käytännössä osoitetaan?
- Miten lukiodiplomilla osoitettavat tiedot, taidot ja valmiudet voivat kehittyä?
 - Mitä edeltävät opinnot voivat olla?
- Miten koulutuksen järjestäjiä ja lukioita tuetaan uusien lukiodiplomien käyttöönotossa?

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

Kiitos

